

*det
handlar
om kärlekens
kraft*

AV MATS WEMAN

Lite beroende på i vilken tid och i vilket sammanhang en historia berättas, kan den få olika betydelse och relevans. När den brittiske regissören Sean Mathias såg uruppförandet av Martin Shermans pjäs *Bent* på Royal Court Theatre i London 1979, för övrigt med Richard Gere i huvudrollen, var det en omtumlande upplevelse för honom. Han var då en 23-årig ung skådespelare och han hade aldrig sett något liknande på en scen.

– Jag tror att jag kan säga att det var den föreställningen som ledde till att jag blev regissör, berättar Sean Mathias på telefon från Kapstaden, dit han nyligen flyttat. På den tiden fanns, enligt Sean Mathias, ingen som helst gaypolitisk rörelse i Storbritannien. *Bent* kom att bli startskottet och flaggskeppet.

– Tveklöst. Absolut på teatern, men i hög grad också i samhället. Pjäsen blev ett språkrör för den homosexuella frigörelsen.

Det var då det. För 20 år sedan. När Sean Mathias själv satte upp pjäsen 1990, på Royal National Theatre i London, ledde den till andra associationer.

– Det gick inte att se *Bent* då utan att tänka på AIDS. Men det gällde väl för alla kulturyttringar då, som tog upp gay-frågor.

Tio år senare kan vi se Sean Mathias filmade version av *Bent*. Och regissören betonar att han i den tolkningen mest ser *Bent* som en kärlekshistoria. Om än under extraordinära omständigheter.

– Det är mer en andlig berättelse än en historisk och politisk. Den handlar om Kärlekens Kraft. Vilket den i och för sig gjorde även från början, men i än högre grad i min film.

Bent utspelar sig i mitten av 30-talet, i Tyskland, några år före andra världskriget. Platsen är inledningsvis Berlin. En stad som på den tiden, det vet alla som sett Cabaret, var en sorts frizon för sexuell äventyrlighet. I filmens öppning får vi till exempel se Mick Jagger i en roll som transvestit, framföra ett sångnummer i en trapps. Vi möter Max och Rudi, båda homosexuella, som tillfångatas av nazisterna och sätts på tåget till Dachau. Detta var åren före gasugnarna, före koncentrationslägren. Dachau kallades fängläger. Där samlades judar, zigenare, homosexuella, handikappade och politiska fångar.

Tågresan till Dachau är ett av filmens starkaste avsnitt. Vi får se hur nazisterna väljer ut en – Rudi – som de terroriserar nogsamt inför fångarnas ögon. Detta var både slugt och utstuderat. Berättelser om hur dessa enskilda fångar behandlats på resan dit spreds snabbt i lägret och satte avsedd skräck. Ett effektivt sätt att kontrollera massan. I lägret möts Max och Horst och tillsammans utvecklar de långsamt en kärlekshistoria, som är filmens centrala tema. Medan de bär stenblock fram och tillbaka – ett arbete som får Sisyfos arbete att påminna om en semesterresa – lär Horst ut till Max hur man ger varandra vad vi kan kalla för en mental orgasm. Här har Mathias valt samma stiliserade gestaltning av deras växande kärlek, som Sherman valde på teaterscenen. Vilket han fått kritik för på vissa håll.

– Jag ställde mig aldrig frågan om vilket filmiskt uttryck som skulle beröra och påverka mest. Det var enklare än så. Det var en fråga om pengar. Att göra en realistisk film om förintelsen skulle kosta oerhört mycket mer än min film. Jag skulle tvingats göra Dachau som det var, det skulle behövas en väldig massa statister. Det är den sortens film som det är Steven Spielberg förunnat att göra. Jag ville också behålla pjäsens intensitet, alltså ha fokus på de två huvudrollerna. Om lägret skulle gjorts för realistiskt skulle det blivit på bekostnad av den intensiva relation som Max och Horst har.

Sean Mathias är också medveten om att det är svårt, för att inte säga omöjligt, att i uttryck tävla med det dokumentära material som finns från den här tiden.

– Vi har alla sett det och vi vet vilket oerhört intrång dessa bilder gjort på vår föreställningsvärld. Det går inte, som konstnär, att mäta sig med dessa bilder. Min film är en sorts stiliserad, eller kalla den gärna surrealistisk, bild av sanningen.

Fram till den 2 december 1979, då *Bent* uruppfördes i London, var det relativt okänt att även homosexuella var en stor minoritet i de nazistiska lägren. Det handlade alltså inte "bara" om sex miljoner judar. Beror okunskapen kring de övriga grupperna på att de inte klivit fram och, så att säga, erövrat sin plats i historieböckerna?

– Det är en känslig fråga. Den judiska gruppen var stor, men det fanns nästan lika många till i lägren. Men de kom från olika minoriteter, och ingen av dem hade kraften eller röststyrkan som judarna. Därför lade judarna, under lång tid, beslag på historien om förintelsen. De behövde inte stå upp och säga något, "deras" förintelse var erkänd av hela världen, när lägren upptäcktes och kamerorna släpptes in.

Det finns till och med konspirationsteorier som säger att de andra minoriteterna inte heller velat nämna de homosexuella, eftersom det skulle devalvera minnet av deras egna som dog i lägren. Inofficiellt tycks alltså de homosexuella ha befunnit sig långt ner på "rankingen" i lägren. Hur ser då gay-rörelsen ut i Sean Mathias hemland England idag? Jag frågar honom bland annat med anledning av en av filmens nyckelreplik, när Max säger till Horst att "queers are not meant to love".

– Det har egentligen inte ändrats! Inte radikalt, i alla fall. I England är inte homosexuella byxmyndiga förrän vid 18 - jämfört med 16 för heterosexuella. Lobbygrupper har försökt ändra på detta under de senaste fem åren, men ärendet har fortfarande inte nått House of Commons. Nästa år kanske, hoppas Sean Mathias, och påpekar åter att Martin Shermans pjäs haft en avgörande roll för denna utveckling. Men vad betyder filmens titel, ordet "bent"? Det nämns en gång i filmen och då har den svenska översättningen dragit till med "slak". Sean Mathias skrattar torrt.

– Det borde väl stått det svenska ordet för "queer". Men "bent" har en dubbelmening. Det är ett gammalt slangord för att vara böj. Det betyder både att vara lite avvikande, utanför samhället, men också att vara kriminell. ★

Se även filmhandledning till *Bent* i detta nummer. *Bent* distribueras av Svenska Filminstitutet.